

Natuurbalans 2004: alle gegevens op een rij voor de natuurbeheerder

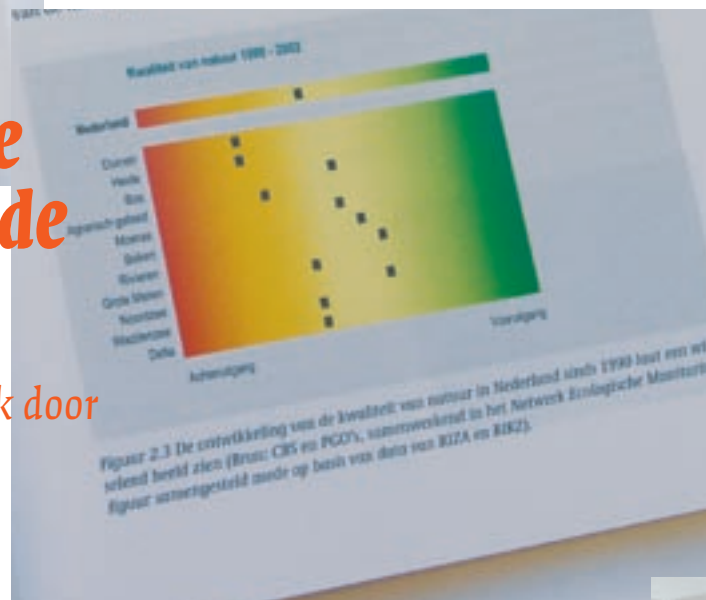
De natuurkwaliteit staat nog steeds onder druk door verzuring, vermesting en verdroging

— Ido Borkent en Renske Schulting

Alweer voor de zevende keer heeft het Milieu- en natuurplanbureau een Natuurbalans opgesteld. Deze jaarlijkse uitgave rapporteert over de voortgang van het beleid en de behaalde resultaten van het natuurbeheer in Nederland. Ik heb de boekjes niet allemaal in mijn kast staan. Wel heb ik nummer 1, de Natuurverkenning '97, nog even kunnen opdiepen, ongetwijfeld de meest bekende van de serie. De Natuurverkenning verschijnt elke vier jaar, de Natuurbalans elk jaar. Het is aardig om enkele zinnen van de achterflap van dat eerste jaar nog eens te memoreren: "De natuur in Nederland gaat kwantitatief - wat betreft het totale areaal - weer vooruit, kwalitatief - wat betreft de soortenrijkdom

- echter nog niet. Het Nederlandse landschap vervlakt; grootschalige openheid en streekeigen kenmerken verdwijnen. [...] Van de beoogde Ecologische hoofdstructuur (EHS) wordt verwacht dat de soortenrijkdom (biodiversiteit) zal toenemen. Bij de uitvoering blijkt het hoge ambitieniveau van een samenhangend netwerk, bestaande uit grote eenheden natuur, niet volledig te worden gerealiseerd. [...] De regionale ontwikkeling van de landbouw (schaalvergroting en intensivering), de voortgaande verstedelijking en de vooralsnog hoge milieudruk blijven belangrijke risicofactoren. Vooral in Zuid- en Oost-Nederland blijft de milieukwaliteit onvoldoende om de natuurdoelen te realiseren."

De hoofdconclusie dit jaar is: "De verstedelijking die Nederland de laatste decennia doormaakt, leidt tot een afname van de kwaliteit van het landschap. De keuze van het kabinet voor Nationale Landschappen biedt kansen, onder voorwaarden dat een helder toetsingskader wordt uitgewerkt. Zullen de provincies hun rol als regisseur kunnen waarmaken? Die vraag speelt niet alleen rond Nationale Landschappen, maar ook voor het in balans brengen van rood en groen nabij de steden en het realiseren van goede milieuocondities voor natuurgebieden. Nederland heeft vorderingen gemaakt met het onder Europese bescherming brengen van natuurgebieden. Voor deze natuurgebieden geldt echter, evenals voor de rest van de EHS, dat de natuurkwaliteit nog steeds onder druk staat door verzuring, vermesting en verdroging. De betrokkenheid van maatschap-

pelijke organisaties en burgers bij natuur en landschap is groot. [...] Dit biedt goede kansen voor samenwerking in gebiedsgerichte projecten."

Natuurlijk, geheel los van de kwaliteiten van de uitgave van dit jaar, lijkt dat toch wel op een treurig verhaal. We doen werkelijk heel erg ons best maar iets lukt niet. Of, denk ik dan enigszins stiekem, doen we wel genoeg ons best of is natuur in Nederland inmiddels een achterhoedegevecht geworden waarbij met guerrillatactiek nog wel een gevecht gewonnen wordt, maar waarbij de oorlog is verloren? Ik ben er niet geruster op geworden na het lezen van de Natuurbalans. Leggen we de lat misschien steeds hoger zodat we nooit onze doelen zullen behalen?

Het boek zelf vind ik in vrijwel alle opzichten zeer geslaagd. Het is gelukt om in een toch redelijk beperkte omvang (200 bladzijden pocketformaat met zeer veel illustraties, alles in kleur) een uitstekend overzicht te geven van de stand van zaken, genuanceerd beschreven, keurig kritisch, helder taalgebruik, zeer informatief. Er valt bijvoorbeeld niet alleen te lezen hoe het nu met de EHS gaat, maar ook wat de historische context is, welke beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden, wat 'het veld' daarvan vond, en welke perspectieven er nu gezien worden. Begrippen worden verklaard, cijfers worden gegeven. En, wat ook zeer belangrijk is, feiten en conclusies worden onderbouwd met de relevante documentatie. De bronnen zijn traceerbaar.

En dit is dan slechts één hoofdstuk van de zeven, waarin onder andere ook nog aan de orde komen onderwerpen als 'Natuur, landschap en actoren', 'Landschap en ruimtegebruik' en 'EU beleid voor Nederlandse natuur' aan de orde komen. Elk hoofdstuk wordt vergezeld van een concreet voorbeeld ter zake. Zo wordt het hoofdstuk 'Groene ruimte in de Randstad' voorafgegaan door een artikel over de Bloemendalerpolder bij Weesp. Hierin wordt duidelijk gemaakt welke druk de verstedelijking heeft op de grondprijzen, en waarom het dus zo moeilijk is om het groene karakter van het gebied te behouden. Een mooi (of lelijk, zo u wilt) voorbeeld van de weerbarstige praktijk en goedwillend maar ietwat krachteloos beleid.

In de voorbeelden komen verschillende actoren en hun betrokkenheid aan bod. Naast bekende

actoren zoals natuurbeschermingsorganisaties, vrijwilligers en overheden krijgen nu nieuwe actoren zoals projectontwikkelaars, die steeds groener gaan denken, en agrarische natuurverenigingen aandacht. Ook zijn er voor het natuurbeleid nieuwe relevante functies bijgekomen zoals woningbouw, woonomgeving en recreatie. Het duurzaam combineren van functies lijkt het toverwoord en de landbouwgrondprijzen zijn een belangrijke factor in de vraag of die combinaties mogelijk zijn. Zo wil het rijk in de Bloemendalerpolder de recreatiemogelijkheden vergroten voor de bewoners van Amsterdam. Door de plannenmakerij van bijvoorbeeld de bouw van enkele duizenden woningen, kocht een paar projectontwikkelaars veel grond, waardoor de gemiddelde grondprijs van 150.000 in 2001 in 2003 steeg tot 500.000 euro per hectare! Mede hierdoor raakte de ontwikkeling van de polder in een impasse.

Ieder voorbeeld is voorzien van twee kaartjes: een van de situatie van pakweg vijftig jaar geleden en een van nu. Ook zit er altijd een beknop- te beschrijving van het gehele proces erbij inclusief een overzicht van 'het spelersveld'. In totaal worden ruim tachtig verschillende actoren genoemd. Vaak is ook de invloed beschreven van Europees beleid. Niet altijd positief, want soms past het Europees beleid goed bij het Nederlandse beleid, maar soms is het Europese beleid juist knap lastig. Zo wil de beheerder in de Amsterdamse Waterleidingduinen een ecologische en recreatieve verbinding leggen tussen het duingebied en de zee. Maar dat druist in tegen Europese natuurwetgeving, die vaak meer op conservering van bestaande natuur is gericht dan op het ontwikkelen en begeleiden van ecologische processen.

Ook het specifieke hoofdstuk 'Actoren en beleid' komt terug op deze spanning tussen nationaal en internationaal beleid. "Bij de ver- vaardiging van veel wet- en regelgeving heeft Nederland een vooraanstaande rol gehad, maar ons land lijkt grote moeite te hebben met het nakomen van de eenmaal gemaakte afspraken". Er is gelukkig ook een andere kant van de medaille en dan blijkt Europa juist ook wel eens heel positief te zijn: De natuurbe- schermingsorganisaties hebben geleerd dat Brussel kan worden gebruikt als stok achter de deur om de Nederlandse overheid te dwingen de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet op een juiste wijze uit te voeren. Zo heeft Das en Boom laten zien dat Europese richtlijnen serieus moeten worden genomen bij de bescherming van de korenwolf."

De woordkeuze in de beschreven situaties is heel illustratief. Ik lees: verzet, argusogen, on- duidelijk, alweer nieuwe plannen, macht, over- val en bedreiging. Maar gelukkig zijn er ook voorbeelden met: vertrouwen, de keukentafel, goede communicatie, draagvlak en een geza- menlijke aanpak. Hoe dan ook, de invloed van actoren is een niet meer te stoppen: natuurbe- leid is niet meer voorbehouden aan Haagse be- leidsmakers, maar doorgedrongen in heel veel maatschappelijke organisaties en onderdeel geworden van heel veel andere beleidsvelden. En dan nog even twee sterke punten van het boek. In de eerste plaats de prachtige illustra- ties: naast fraai fotowerk van landschappen, vegetaties, diersoorten en uitvoering van wer- ken vooral ook vele ingenieuze en zeer verhel- derende grafieken, waarin cijfers en trends in één klap duidelijk worden. Als voorbeeld kan genoemd worden de grafiek op bladzijde 29, waarin de ontwikkeling van de kwaliteit van de natuur wordt weergegeven. In het bijschrift wordt gesteld dat die kwaliteit "een wisselend beeld laat zien"; even goed kijkend kan je de ironie van deze kwalificatie nauwelijks ont- gaan. Er gaan, volgens mij, toch meer soorten achteruit dan vooruit.

In de tweede plaats is dat de logische opbouw van de tekst in de hoofdstukken. Paragrafen starten met het noemen van de belangrijkste punten, die daarna kort worden beschreven. Elk hoofdstuk wordt samengevat, in- en uitge- leid. Het boek zelf begint met een samenvatting op hoofdlijnen. Daarbovenop is er een har- monica-achtig gevouwen minifoldertje toege- voegd, waarin de hoofdlijnen staan vermeld.

Ik denk dat we als Nederlandse burgers blij mo- gen zijn met een zo duidelijke rapportage over de ontwikkelingen op het gebied van de natuur in Nederland. Wij vakgenoten kunnen lacunes in onze kennis opfrissen. Het boek heeft een duidelijke boodschap aan alle actoren, namelijk dat er nog zeer veel moet gebeuren. Laten we, natuurliefhebbers als we zijn, daar maar wat aan doen. Anders kunnen we over zeven jaar nog steeds dezelfde treurige tekst op de achter- flap van de Natuurbalans 2011 lezen. ♦

Ido Borkent en Renske Schulting

(Natuurbalans 2004, een uitgave van het Milieu- en natuurplanbureau - RIVM in samenwerking met Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Bilthoven, 2004. Uitgeverij SDU, ISBN 9012106656. Kosten: € 29,50. Ook te downloaden via www.natuurplanbureau.nl)

